

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM BYLANSKÉHO HROBU V KNĚŽEVSI U RAKOVNÍKA

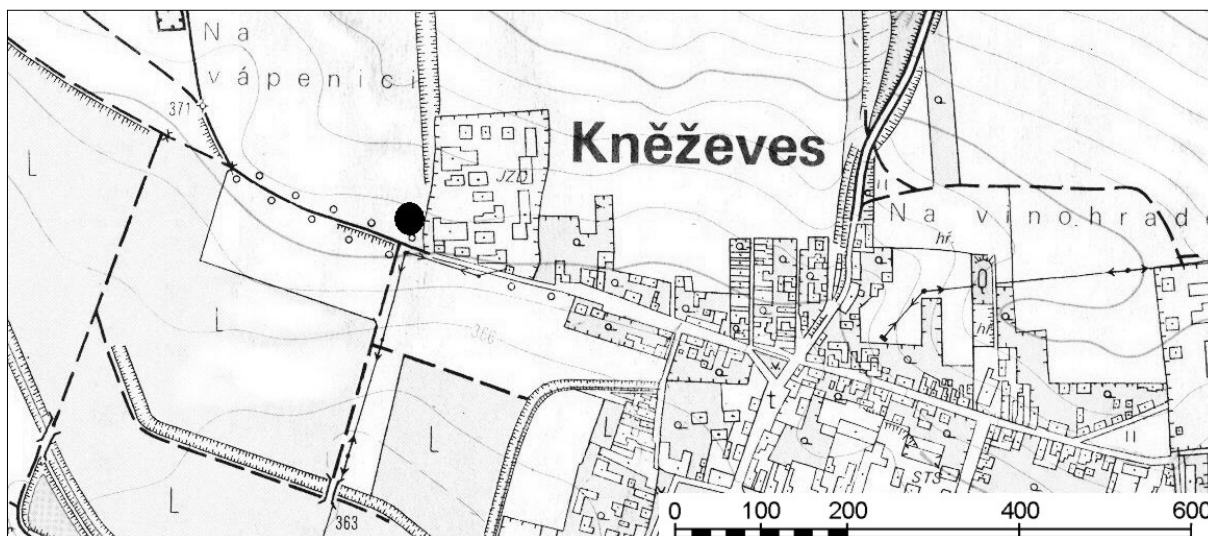
Kateřina Blažková – Jana Lomecká

ÚVOD

Od ledna 2007 probíhala výstavba protierozních opatření na severozápadním okraji obce Kněžves u Rakovníka (*obr. 1*). Výkopové práce byly archeologům oznámeny týden po jejich započítí. Hned při první návštěvě archeologů byl ve stěně vybagrované retenční nádrže identifikován obdélníkový objekt tmavé výplně s patrným kamenným pláštěm (*obr. 2*). Při bližším vizuálním prozkoumání byly ve výplni objektu patrné keramické zlomky pravěkého stáří. Zemní práce byly pozastaveny a započal záchranný archeologický výzkum částečně odbagrovaného hrobu bylanské kultury.

Obec Kněžves leží v nadmořské výšce 360–380 m, 7 km severozápadně od Rakovníka v mírně zvlněném terénu Kněžveské pahorkatiny snižujícím se od severozápadu k jihovýchodu, který je součástí Rakovnické kotliny. Podloží zde tvoří převážně permokarbonské jílovce. Tato oblast je odedávna osídlená a intenzivně zemědělsky využívána i vzhledem k četným vodotečím stékajícím do Rakovnického potoka.

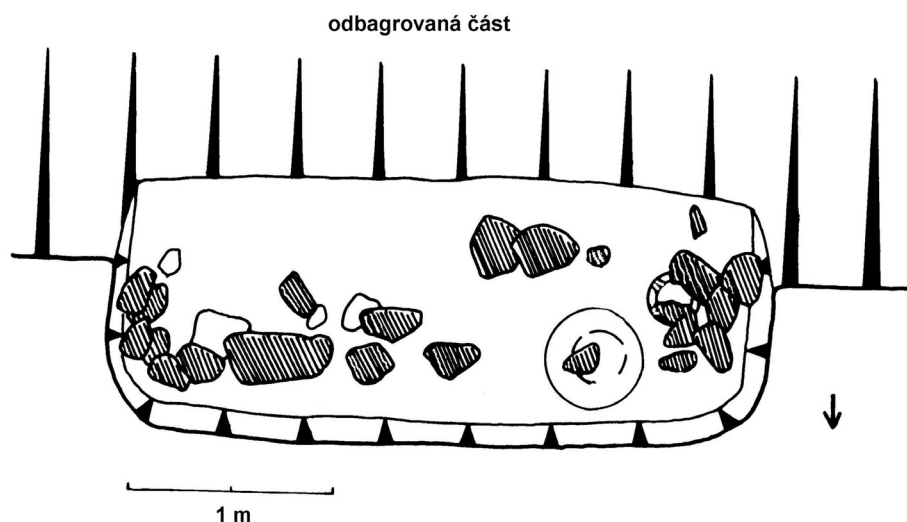
Katastr obce byl podle dosavadních poznatků osídlen již v neolitu. První pravěké nálezy získal už v roce 1834 V. Krolmus, a to z prostoru poblíž hřbitovního kostela, asi 350 m severozápadně od nálezu bylanského hrobu. Ze sběrů z blízkého okolí v poloze zvané „Na vápenici“ pochází četné nálezy keramických střepů, broušených nástrojů, hliněných závaží, kostí, parohů či bronzových kroužků dokládající osídlení i v průběhu doby bronzové, železné a raného středověku (*Sklenář 1992, 97*). Další doklady pravěkého osídlení jsou známy z jihovýchodního okraje obce v poloze „Na hlavách“, odkud pocházejí nejnovější nálezy z roku 1995 datované do doby laténské (NZ 3188/1995 ARÚ Praha). Jasně stopy osídlení ze starší doby železné zde až do nálezu již zmíněného bylanského hrobu chyběly.

Obr. 1. Kněžves, okr. Rakovník. Výřez ze základní mapy 1 : 10 000 s vyznačením místa nálezu bylanského komorového hrobu

Obr. 2. Kněževes, okr. Rakovník. Situace při příchodu archeologa na stavbu. V severním profilu retenční nádrže patrný objekt hrobu s kamenným pláštěm (foto J. Lomecká)

Obr. 3. Kněževes, okr. Rakovník. Vrstva keramiky destruované kamenným závalem asi 15 cm nade dnem hrobu (kreslil D. Blažek)

POPIS OBJEKTU A NÁLEZOVÉ SITUACE

Místo nálezů se nacházelo v nadmořské výšce 371 m v těsné blízkosti areálu místních česaček chmele. Hrob dlouhý cca 3 m byl situován V–Z směrem. Shodou okolností se nacházel v místě napojení odtokového kanálu ústícího v severní stěně retenční nádrže, jejíž rozměry jsou 38×22 m. Jelikož byl hrob kvůli částečnému odbagrování patrný pouze v řezu, byla nejprve shora odebrána hmota pod ornici o mocnosti 40 cm až k výplni hrobu. Výplň se jevila jako hnědočerná kompaktní hlinitá vrstva, jež byla po 20 cm odebrána. Po odebrání 40 cm výplně hrobu byla zjištěna vrstva s keramickými nádobami destruovanými kameny (obr. 3). Tyto kameny pocházely z kamenného pláště při východní a západní stěně, jehož konstrukce byla částečně zhroucena do výplně hrobu. Pro kamenný plášť byl převážně použit místní kře-

Obr. 4. Kněževes, okr. Rakovník. Hrob po začištění s patrnou kúlovou jamkou ve středu dna u severní stěny (foto J. Lomecká)

menec. Samotné dno bylo zachyceno 20 cm po touto vrstvou. Zároveň byly identifikovány zbytky dřevěného bednění při stěnách a otisk částí dřevěné podlahy na dně hrobu. Kúlová jamka o průměru 20 cm situovaná na dně hrobu v polovině délky u severní stěny naznačuje možnost, že byl hrob opatřen dřevěným poklopem (obr. 4). Půdorys dna odkrytého zbytku hrobu byl 2,90×0,75×2,95×0,65 m. Hrob byl hluboký 0,60 m.

POPIS NÁLEZŮ

Hrobový inventář byl zastoupen typickou pohřební keramikou bylanské kultury, která se vyznačuje obzvláště špatným výpalem. Tato skutečnost ještě více umocnila stav nádob poničených spadlými kameny. Přes opatrné vyzvednutí se keramika drolila, což následně ztížilo možnost rekonstruování většiny vyzvednutých nádob; z celkem sedmi identifikovaných kusů keramických nádob se prozatím podařilo zrekonstruovat tři. Mezi všemi vyniká částečně rekonstruovaná amforovitá mísa s jedním zakrnělým ouškem zdobená černými geometrickými vzory (trojúhelníky) na cihlově červeném povrchu (obr. 5). Vzhledem k tomu, že se výzdoba při mytí rychle smývala, předpokládáme, že byla malována materiálem organického původu, pravděpodobně sazemi. Velká talířovitá mísa o průměru 50 cm byla zrekonstruována celá (obr. 6). Koflík s částí vysokého páskového ucha byl vyzvednut téměř celý (obr. 7).

Z dalších tvarů pak lze identifikovat větší zásobníci, menší mističku s leštěným povrchem a dva menší hrnce. Žádné další artefakty ani ostatky pohřbeného nebyly v odkryté části hrobu nalezeny. Pouze v horní části zasypu hrobky bylo nalezeno malé množství dobřela spálených kústek, které však zatím nebyly identifikovány jako lidské.

SHRNUTÍ

Řídké osídlení Rakovnícka ve starší době železné naznačují prozatím ojedinělé nálezy bylanské kultury (Hředle, Chrášťany). Největší pohřebiště z doby halštatské pak bylo v tomto regionu odkryto v roce 1933 Z. Fiedlerem na katastru obce Pavlíkov (poloha Brabečka), kde se však jednalo o žárové pohřebiště s jednoduchými jámovými hroby (Soudská, 1969, 164–170). V roce 1963 zde V. Fridrich objevil další halštatské nádoby a přepálené kosti, které zřejmě s předchozím nálezem souvisí. Inventář několika rytých

Obr. 5. Kněževes, okr. Rakovník. Částečně zrekonstruovaná amforovitá mísa (foto J. Lomecká)

Obr. 6. Kněževes, okr. Rakovník. Velká talířovitá mísa (foto K. Blažková)

Obr. 7. Kněževes, okr. Rakovník. Koflík s částí vysokého páskového ucha (foto K. Blažková)

keramických nádob je částečně uložen v Muzeu T. G. M. Rakovník, zbytek, včetně bronzového náramku, v Národním muzeu v Praze (NZ 644/64 ARÚ Praha).

Bylanský hrob z Kněževsi lze naproti tomu dle jeho velikosti (známe Z–V délku téměř 3 m a hloubku 0,6 m), dochovanému kamennému plášti a počtu milodarů zařadit mezi hroby komorové. O velikosti pohřebiště bylanské kultury v Kněževsi se můžeme pouze dohadovat, žádné další hroby, objekty ani ojedinelé nálezy nebyly při stavbě protierozních opatření odhaleny. Není vyloučeno, že pohřebiště mohlo pokračovat východním směrem, kde se dnes nacházejí česačky chmele z 2. poloviny 20. století, případně západním směrem, kde je doposud pole skýtající možnost dalšího prozkoumání.

Z doby halštatské se na Rakovnicku nacházejí také hradiště, a to na katastrech obcí Branov (Zpropadený zámek), Hracholusky (Malinová hora) a Řevničov (Louštín), doložena byla také pod pozdějšími středověkými hrady Hlavačovem a Křivoklátem. Archeologického materiálu je však z těchto lokalit velmi málo.

PRAMENY

Archiv nálezových zpráv ArÚ AV ČR Praha, čj. NZ 644/64; 3188/1995.

LITERATURA

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.

Soudská, E. 1969: K třídění plochých pozdně halštatských žárových pohřebišť v severozápadních Čechách, Památky archeologické 60, 164–196.

THE ARCHAEOLOGICAL RESCUE EXCAVATION OF A BYLANY CULTURE GRAVE AT KNĚŽEVES NEAR RAKOVNÍK

During earth moving works in 2007, a mechanical excavator encountered a chamber grave of the Bylany culture; the remainder of the grave was then investigated by an archaeologist. The grave had a stone lining with the remains of wooden scaffolding, while 7 pieces of typically badly fired funerary ceramics remained from the grave inventory, heavily damaged by the stony infill. Among the vessels recovered, and amphora-shaped dish with black geometric pattern on a brick red background stands out, along with a large plate-like dish. No other artefacts or traces of the burial could be found in the investigated parts of the grave. Of the grave's dimensions, only the west-east length could be determined, which was roughly 3m, along with its depth, 0.6m. Only around 0.7m of the north-south axis survived, and it may be presumed that roughly the same length had been excavated away.

This find of a Bylany culture chamber grave complements information about settlement continuity in the Kněževs area, which has been documented by numerous finds from the Neolithic, Bronze Age, Late Iron Age and early Middle ages, but clear traces of settlement in the Early Iron Age have yet to be found.

